

מותרים (עפ"י רא"ש ועוד). ומוזכרת דעה זו בשלחן ערוך (תרצו) אבל המנהג לאסור (רמ"א שם).
 וכן אין נופלים על פניהם (הג"א; שו"ע שם).
 כתב בתורי"ד (תנינא) שאיסור הספד ותענית בראשון נוהג בפרוים בי"ד ובמוקפים בט"ו. ואולם
 בשו"ע (שם) משמע שנוהגים כן בשני הימים הן בפרוים הן במוקפים.
 ג. לענין משתה ושמחה, יש שכתבו לעשות אף בראשון, שלכך לא הזכירו במשנה חילוק משתה
 ושמחה בין ראשון לשני (ער"ן). ואף לדעה זו, דוקא בי"ד ולא בט"ו (טור או"ח תרצו בשם הר"ף),
 אף לא בכרכים המוקפים חומה (פמ"ג, מובא במשנ"ב. אך מדברי תורי"ד הנ"ל נראה שאף בראשון יש
 חילוק בין פרוים למוקפים. וכן נקטו פוסקים אחרונים – ע' בספר זה השלחן תרצו; הליכות שלמה פרוים פי"ט
 הערה 28).
 ויש חולקים וסוברים שאין צריך לעשות משתה ושמחה בראשון, רק להימנע מהספד ותענית
 כאמור (עפ"י תוס'). וכתב הרמ"א (תרצו) שאעפ"י שאין נוהגים במשתה ושמחה, ירבה קצת
 בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים – 'וטוב לב משתה תמיד'.

דף ז

ג. האם ניתנה אסתר להיכתב ברוח הקודש כשאר כתבי הקודש? האם נאמרה ברוח הקודש?

נחלקו החכמים בדבר; לדברי רבי יהושע, לא ניתנה אסתר להיכתב כשאר כתבי הקודש (שנאמר במלחמת
 עמלק כתב זאת זכרון בספר – כתוב זאת כאן, ובמשנה תורה, ובנביאים – בשמואל. ותו לא). וכן אמר
 שמואל: אסתר אינה מטמאה את הידים כדן כתבי הקודש. ואעפ"י כ אמר שמואל (וכן אמרו בבבלייתא כמה
 תנאים): אסתר ברוח הקודש נאמרה. ופירשו: נאמרה לקרוא ולא נאמרה ליכתב (ברוח הקודש, אבל
 מדרבנן ניתנה להיכתב בהלכות מסוימות, בגידין ושרטוט וכמה דברים. תוס'). ולדברי רבי אלעזר המודעי
 – ניתנה להיכתב (כתב זאת – מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון – מה שכתוב בנביאים. בספר –
 מה שכתוב במגילה). וכן אמרו רב ורב חנינא רבי יוחנן / יונתן רב חביבא, שמצאו החכמים שבאותו
 הדור מקרא (הנ"ל) בתורה לכתבה וכתבוה לדורות.

ד. א. משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, כיצד?

ב. משתה ושמחה, כיצד?

א. שנה רב יוסף: משלוח מנות איש לרעהו – שתי מנות לאיש אחד. [כגון ששלח רבי יהודה נשיאה לרבי
 אושעיא מנת ירך מעגל מובחר וכד יין. רבה שלח למרי בר מר מלא שק תמרים ומלא כוס קמח חטים
 שנתבשו בתנור. והחזיר לו הוא מלא שק זנגביל ומלא כוס פלפלת מאורכת] ומתנות לאביונים – שתי
 מתנות לשני בני אדם.

מסופר על אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין שהיו מחליפים סעודתם אהדי (רש"י מפרש זה אוכל עם
 זה בפורים של שנה זו, ובשניה סועד חברו עמו. ויש מפרשים לענין משלוח מנות, שהיו מחליפים
 סעודתם. עפ"י רמב"ם ועוד).

א. אף על פי שלבסוף הולך לסעוד עם חברו, יצא ידי חובת משלוח מנות בהחלפת הסעודות (עפ"י

פרי חדש, מובא במשנ"ב תרצה סק"א).

יש אומרים שלפרש"י יש להחמיר בהחלפת סעודות (ט"ו). וכתב המשנ"ב (בשעה"צ שם) שלא
 העתיקו מפני שכמה ראשונים נקטו שיצא, וכן פסק בשלחן ערוך.

- השולח מנות לחברו בתנאי שהלה יחזיר לו – מסתבר שלא יצא ידי חובתו (עפ"י מנחת שלמה סוס"י כו).
- ב. נראה שאין משלוח מנות אלא מיני אכלים – שענינן לסעודת פורים, וגם שתיה בכלל אכילה, אבל לא שאר מתנות (תרומת הדשן קיא וש"פ).
- ג. החיי-אדם הוכיח מהירושלמי שאם שולח לעשיר דבר פחות אינו יוצא בזה ידי משלוח מנות. וכן משמע בריטב"א לפי גירסה אחת בגמרא. אכן שאר פוסקים לא הזכירו זאת. ונכון ליהרהר בזה לכתחילה (באור הלכה תרצה, ד).
- ד. יש מי שכתב להסתפק שמא צריך לשלוח מנות ע"י שליח דוקא שהרי נאמר בזה לשון שילוח ולא לשון נתינה כבמתנות לאביונים (ע' בנין ציון מד. והביאו המשנ"ב תרצה סק"ח). ויש אומרים לפי זה שאין לשלוח ביד קטן לפי שאינו בן שליחות. ואולם הרבה נוקטים שאין צריך שליח דוקא (כן מובא בשם החזו"א והגר"מ פינשטין ועוד. וכן הורה הגרי"ח זוננפלד [אלא שכתב שאין בזה משום 'מצוה בו יותר מבשלוחו', אמנם אם כשישלח בעצמו ישמח את רעהו יותר – תבוא עליו ברכה]). וכן סוגיין דעלמא שכשר ע"י קטן שאפילו אם נצריך שליח, גם הקטן בגדר שלוחו, גם אם אין בו דין 'שלוחו של אדם כמותו'. וי"א שאף ע"י קוף ופיל יוצא וא"צ כלל שליחות (ע' הדושי חת"ס גטין כב; דבר אברהם ח"א יג, ד; שלמת חיים תא; שבט הלוי ח"ג פו).
- ה. משלוח מנות ע"י בעלי מוסד וכד' על פי ציווי המשלח והתחייבותו לשלם שווי המנות – יוצאים בו ידי חובה (תשובת הגר"ש אויערבך – הליכות שלמה יט, ד). וכן רשאים כמה בני אדם לשלוח מנות בשותפות, וכן לשלוח לכמה בני אדם ביחד, ובלבד שיהיו מספר המנות בהתאם למספר האנשים, שכל אחד מהשולחים ומהמקבלים ישלח / יקבל שתי מנות (שם טו).
- ו. מותר לשלוח מנות מפירות שביעית, וכן להחזיר למי ששלח – ואין בכך משום פריעת חוב מפירות שביעית (הליכות שלמה יט, ז). ויש מחמירים (עפ"י הגר"ק שליט"א).
- ז. יש מי שכתב להסתפק כששולח שתי מנות לאיש עני, אם יכול להחשיבן גם כקיום משלוח מנות וגם כמתנה לאביון (טו"א, הביאו רעק"א ובבאה"ל. ומבואר בטו"א שהסיק לעיקר שלא יצא ידי שתייהן אלא אחד מהן [ולכאורה פשוט בסברא שאין לקיים משלוח מנות או מתנות לאביונים בדבר שהוא כבר חייב, אך יתכן והספק שמא יכול להחשיב מקצת מהמנה כנתינת מתנה לאביון]).
- ח. שולחים מנות לרחוקים משמירת מצוות, הגם שיתכן שלא יברכו על אכילתם (ע' הליכות שלמה פי"ט הערה 31).
- ט. כתב הריטב"א: מסתבר שמתנות לאביונים נחשבות אפילו שתי פרוטות, ששן פרוטה נחשב 'מתנה' (וע' בלשון הר"ן).
- י. הגדרת 'אביון' לענין זה, מי שאין לו לצרכים ההכרחיים לפרנסת ביתו. ופשוט שבן הסמוך על שלחן אביו – אין לו דין 'אביון' לענין מתנות לאביונים (הליכות שלמה יט, כ).
- יא. לבן עיר יש ליתן מתנות לאביוני עיר, ולבן כרך – לאביוני כרך, אבל לא יתן בן עיר לבן כרך שעושה פורים למחרת, ולהפך (שם כא).
- יב. אין אדם יוצא ידי חובת מתנות לאביונים במחילת חובם לו (שם כה).
- יג. ראוי שלא לאכול ביום הפורים קודם שיקיים מצוות היום (רשימות הגרש"א – שם ט. ובסידור בית יעקב אין משמע כן).

ב. אמר רבא: חייב אדם להתבשם (רש"י: להשתכר ביין) בפורים עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

- א. יש אומרים, מאותו מעשה המובא בגמרא ברבא בר רבא ורבי זירא, נדחו דברי רבא (עפ"י רבנו אפרים, הובא בכמה ראשונים). ויש מפרשים המאמר שלא כפשטותו אלא שישתה יותר מלימודו מעט (ארחות חיים. מובא בב"י תרצה). ויש אומרים שצריך לשתות הרבה מלימודו שייטב לבו במשתה ויהא שתוי או אפילו שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך, רק שתהא דעתו עליו (ב"ח שם). וכל זה למצוה אבל לא לעכב (שם בשם ראב"ה; שו"ת מהרי"ל נ; א"ר). והרמ"א כתב בשם מהרי"ל (וכן הובאה דעה זו במאירי) שישן, ומתוך כך אינו יודע בין ארור לברוך. 'ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים' (רמ"א שם).
- ב. ציוה האב את בנו שלא ישתכר – ישמע לו (הליכות שלמה יט, כה. ע"ש).
- ג. יש מי שלימד זכות על המתפללים בפורים כשהם שתויים, ובלבד שיכול לדבר לפני מלך (ע' בסידור עולת ראייה ח"א עמ' תמא).

אמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה – לא יצא ידי חובתו (ימי משתה ושמחה).

- א. יש אומרים שגם בלילה חייב לשמוח (מהרי"ב, מובא בדרכי משה תרצה. וע' סידור בית יעקב שגם בלילה חובה לסעוד אלא שאינה עיקרית כל כך. ויש שהקפידו שלא לאכול בשר באותה סעודה, שלא יטעו לומר שהיא סעודת פורים – ע' שעה"צ תרצה סקי"ב).
- כתוב בתשובת גאון (תשו' רב שר שלום גאון סי' עב, מובא בשבלי הלקט ובב"י או"ח תרצה בשם רב האי), מי שנשבע להתענות ביום פורים, יעשה סעודה ומשתה בלילה ויצא ידי שבועתו [דיו להיות כרב אשי קודם ששמע לאותה הלכה מרבא, ואל יחלל שבועתו].
- ב. בב"י הביא שיש מפרשים 'עשאה בלילה' – כעין לילה, שאין אבוקה כנגדו דרך שמחה ויו"ט. ג. רוב הסעודה צריכה להיות ביום ולא כמו שנוהגים להתחילה סמוך לערב ועיקרה בליל ט"ו (רמ"א תרצה, ב. ויש שנתנו סעד וטעם למאריכים סעודתם ללילה (ע' בסו"ס מי השלוח ועוד). ואולם י"א שבכרכים אין ענין להמשיך הסעודה לליל ט"ו. ע' הלי"ש פי"ט הערה 28).
- טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה, וסמך לדבר ליהודים היתה אורה [זו תורה] ושמחה (רמ"א שם בשם מהרי"ב).
- ד. נראה בגמרא שמותר להרבות בסעודה גם אם ע"י כך יימנע מלבוא לבית המדרש מחמת טירדה, הואיל ועסוק במצוה (ב"ח תרצה).

טו. מה בין יום טוב לשבת ובין שבת ליום הכפורים?

שנינו במשנתנו, אין בין יום טוב לשבת (לענין איסור מלאכה) אלא אוכל נפש בלבד. ודייקו בגמרא שלענין מכשירי אוכל נפש זה וזה שוים – שלא כרבי יהודה המתיר מכשירי אוכל נפש (וראה בפירוט בביצה כח).

לדעת הרמב"ן אין איסור שביתת בהמה ביום טוב (ע"ע ב"י תצה ובהגר"א; רמ"א ומג"א רמז, ג). וכן ישנם דברים שונים מדרבנן החלוקים בין שבת ליום טוב, אם מפני חומרא יתירה שיש בשבת שזדונה מיתה וקרת [ויש דברים שהחמירו ביו"ט יותר מבשבת כדי שלא יזלו בו], או הקלו משום שמחת יום טוב; כגון לענין מוקצה ונולד (ע' ביצה ב, לא-לב), טיפול במת (שם ו), כחילת העין (שם כב), עירובי חצרות (שם יב), השלת פירות מהגג (שם לה-לו), זריקת דם הובה שעברו ושחטו (שם כ) ועוד (ע' בירושלמי כאן).

אין בין שבת ליום הכפורים (בהיוביהם. עראשונים) אלא שזה זדונו בידי אדם, וזה זדונו בכרת. [רב אשי פירש שאפילו אם ננקוט שיש מלקות בחייבי כריתות וכשלקו נפטרו מידי כריתתם והרי נמצא שגם יוהכ"פ ענשו תלוי בידי אדם, מ"מ עיקר זדונו בעונש כרת].
ישנה דעה שאין איסור הוצאה ותחומין ליום הכפורים, אבל אין כן מסקנת ההלכה (ע' כריתות יד ויומא סו). ולענין שביתת בהמה ואיסור 'מחמר' ביוהכ"פ – ע' שאגת אריה עב.
וע"ע שבת קיד ק"ז לענין קניבת ירק ביוהכ"פ וכד'.
דייקו בגמרא שלענין פטור תשלומין לעושה מלאכה שנתחייב בה ממון, זה וזה שוים – כרבי נחוניא בן הקנה שהיה עושה את יום הכפורים כשבת לענין זה.
סתם משנה בכתובות דלא כרינבה"ק, ואין הלכה כדבריו.

דף ח

טז. מה בין...

- א. – המודר הנאה מחברו למודר ממנו מאכל.
- ב. – נדרים לנדבות.
- ג. – זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש.
- ד. – מצורע מוסגר למצורע מוחלט.
- ה. – טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט.
- ו. – ספרים לתפלין ומזוזות.

א. המודר הנאה מחברו, אסור להשאיל לו כלים כלל [אף כלים שאין משכירים כיוצא בהם – לרבי אליעזר האסור 'ויתור' (= דברים שאין אנשים מקפידים עליהם ורגילים לוותר) במודר הנאה. עפ"י נדרים לג.], וכן אסור ליכנס לרשותו לרבי אליעזר. ואילו המודר ממנו מאכל [שאמר 'הנאה המביאה לידי מאכל עלי'. שם] – אינו אסור אלא בהנאה השווה פרוטה ויותר או בהנאה השייכת לאכילה, אבל מותר להשאילו כלים שאין עושים בהם אוכל נפש במקום שאין משכירים כיוצא בהם. וכן דריסת הרגל מותרת.

ב. הנדרים – חייב באחריותם, שאם אמר 'הרי עלי...' והפריש ונגנב או נאבד – חייב להביא אחרים תחתם (ונרצה לו לכפר עליו – את ש'עליו' חייב באחריותו עד שיתכפר בו. רבי שמעון). והנדבות [הרי זו] אינו חייב באחריותן.

ישנו דבר נוסף ביניהם; הנדבה באה מן המעשר והנדר אינו בא אלא מן החולין. לא דיברו במשנה אלא בדינים שלאחר ההפרשה. ואפשר שתנא ושייר דברים אחרים. גם אפשר שנפקותא זו כלולה בדברי המשנה (עפ"י ראשונים).

ג. זב הרואה שתי ראיות מטמא משכב ומושב וכן צריך לספור שבעה נקיים לטהרתו – כבעל שלש ראיות, אלא שאינו מביא קרבן לכשיטהר (וכפר עליו הכהן לפני ה' מזוהו – מקצת זבים מביאים ומקצתם אין מביאים. רבי סימאי אומר: מנה הכתוב שתיים – וקראו 'טמא' (איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא) שלש – וקראו טמא (וזאת תהיה טמאתו בזובו רד בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו טמאתו הוא), הא כיצד – שתיים לטומאה ושלוש לקרבן).